

F3170 - Obecná astronomie

Otázka 13

Dráhové elementy planet. Pohyb družic planet.
Určování hmotnosti těles ve sluneční soustavě.

Petr Šafařík

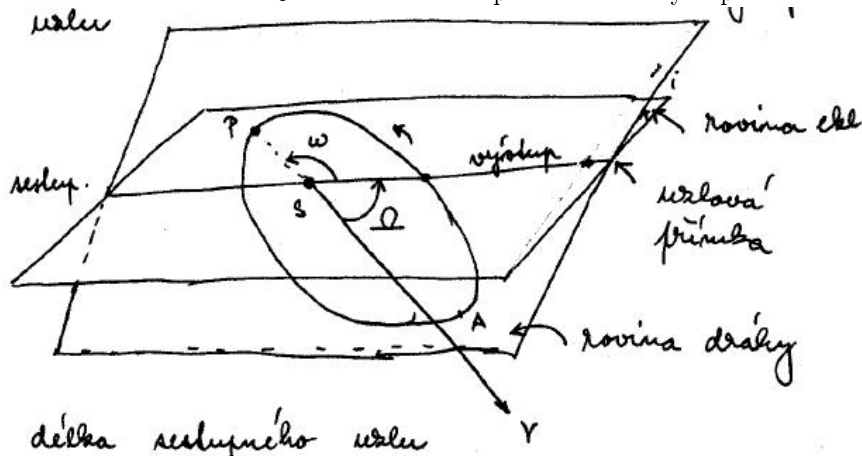
1 Dráhové elementy planet

Ke znalosti přesné polohy dráhy planety, je třeba znát celkem 6 parametrů:

Těleso na dráze: Velikost a tvar dráhy: a , e + čas průchodu pericentrem T .

Rovina dráhy: Sklon osy i a délka výstupního uzlu $\Omega \in (-180; 180)$. Pro $i < 90$ je pohyb souhlasný se Sluncem, pro $i > 90$ je pohyb nesouhlasný se sluncem.

Pericentrum v rovině: Úhlová vzdálenost pericentra od výstupního uzlu.

2 Pohyb družic planet

První kosmická rychlost: kterou se pohybuje po kruhové dráze kolem centrálního tělesa v dané výšce těleso zanedbatelně malé hmotnosti.

$$v_I = \sqrt{G \frac{M}{R+h}}$$

$$g = \frac{GM}{R^2} \quad v_{\text{I.}} = \sqrt{\frac{gR^2}{R+h}}$$

Na Zemi ($h = 0$) je první kosmická rychlost rovna $v_{\text{I.}} = 7,9 \text{ kmh}^{-1}$.
Počáteční rychlost si vyjádříme:

$$v_0^2 = GM \left(\frac{2}{r_0} - \frac{1}{a} \right)$$

Z úvah o elipse najdeme excentricitu e jako funkci závislou na vzdálenosti pericentra q , následně apocentrum Q :

$$e = 1 - \frac{q}{a}$$

$$Q = a(1 + e)$$

- $v_0 < v_{\text{I.}}$ — elipsa, kde $Q < q \rightarrow$ může končit v Zemi
- $v_0 > v_{\text{I.}}$ — elipsa, kde $Q > q$

Druhá kosmická rychlost: je nejnižší možná rychlost, při které těleso může definitivně opustit sféru gravitačního vlivu planety:

$$v_{\text{II.}} = \sqrt{2G \frac{M}{R+h}}$$

Je zřejmé, že po dosažení $v_{\text{II.}}$ je $Q \rightarrow \infty$, trajektorie je tak parabolickou.

Dynamika na oběžné dráze: Ze vztahu $v_0^2 = GM \left(\frac{2}{r_0} - \frac{1}{a} \right)$ si vyjádříme závislost $\frac{1}{a}$, následně úpravami dojdeme k závislosti:

$$\frac{\Delta a}{a} = 2 \frac{v_0^2}{GM} \cdot \frac{\Delta v_0}{v_0}$$

Důsledek: přidání rychlosti zvětší velkou poloosu elipsy = prodlouží periodu oběhu P a naopak.

3 Určování hmotnosti těles ve sluneční soustavě

Díky III. Keplerovu zákonu můžeme určit hmotnost centrálního tělesa, pokud toto má své satelity.

Příklad Slunce — Země: Hmotnost Země M_Z je možné proti hmotnosti Slunce $M_{\odot}$ zanedbat $M_Z \rightarrow 0$:

$$\frac{a_Z^3}{P_Z^2} = M_{\odot} + M_Z \doteq 1$$